

ENTREVISTA A ANTONIO CANALES, BALLARÍ

Text: JOAN M. OLEAQUE / Fotos: RAFA GIL

"Els gitanos som el referent d'avui"

Antonio Canales (Sevilla, 1961) ha presentat a València la seua creació 'Gitano', i es prepara per protagonitzar la propera campanya del dissenyador de moda Emmanuel Ungaro. Ha passat de ser un ballarí a un signe vivent d'art i sensualitat.

Sobre l'escenari, destil·la una estranya barreja de virilitat de pura sang i ambigüitat molt primitiva, i la seua suor és anhelada com si fóra un beuratge afrodisíac. Veure ballar Canales, hi ha moments que *col·loca*. Deu ser el *duende*, una mena d'orgasme que tot flamenc duu dins, i que el colpeja fins migpartir-lo.

Canales, Joaquín Cortés o Nacho Duato són els noms de la dansa espanyola que tothom coneix, tot i les grans diferències que els distingeixen. A Antonio Canales li ha costat arribar al punt més alt, però ara sembla molt ferm ací. El 1990 va compartir amb Julio Bocca el premi al Millor Ballarí Internacional de la Ciutat de Mèxic i el 1995 va guanyar a Espanya el Premi Nacional de Danza. Ha ballat amb Rudolf Nurejev i Maya Plisetskaia i al setembre començarà una gira per Llatinoamèrica. És membre del Consejo Nacional de Danza, l'organisme que reparteix les subvencions a les companyies. Per això, molt correctament, reconeix que en la dansa "l'administració fa coses, encara que el panorama és molt complicat." Prepara un nou espectacle per a la seua companyia, basat en *La casa de Bernarda Alba* de García Lorca, dirigit per Lluís Pasqual, i on ell interpretarà el paper de... Bernarda Alba. Però el gran èxit de popularitat li ha arribat amb la coreografia actual, *Gitano*, un cant al valor d'un poble. El vestuari de Francis Montesinos aporta al muntatge un colorit desbordant que el distingeix de qualsevol altra cosa. La moda ha calat en Canales. L'ha impulsat a desfilar en passarel·les del

mateix Montesinos i de Toni Miró, i a representar la imatge d'estiu del gran Emmanuel Ungaro per a França. Al ballarí, sembla que li agrada la festa de la fama. Però, amb cert sarcasme, es riu del punt històric que acompanya la popularitat.

—Tractar el periple del poble gitano en un escenari ja s'ha fet moltes vegades, no?

—Sí, però crec que no com ho hem fet nosaltres. L'obra es basa en salts temporals que s'enllacen amb símbols. L'obra comença contant com vinguérem de l'Índia fa milers d'anys, com deixàrem la nostra terra mare. Després, mostre els gitanos ja en la societat païsa, fent els treballs propis dels nostres ancestres. Més tard, revise el gitano ja dins de la ciutat, el medi en què ha de moure's per obligació...

—I al qual ha d'adaptar-se fent un esforç; perquè el gitano és una projecció del nomadisme, i viure a la ciutat significa fixar-se a unes estructures ja imposades.

—Però fins i tot en aquest ambient despersonalitzat, el gitano s'ho fa per reunir-se, per viure com a gitano. Sempre troba salons de banquets per celebrar les seues bodes, per definir-se com és realment. L'escena de la boda representa

aquesta alegria, aquesta afirmació. Els passos de ball i els instants de cant més durs signifiquen la marginalitat a què se'ns associa. No obstant això, dedique poc de temps a cada tòpic. Tant a l'esquinçada de camises i a l'al·legoria de la nostra sang que apareix en les bodes, com al dolor que sempre es mostra quan algú parla de gitanos.

"La premsa del cor m'ha fet propostes increïbles per provocar escàndols molt ben pagats. Ofertes com eixir en pilotes, o buscar-me núvies, nuvis i tot tipus d'amant."

—Gitano és un muntatge vivíssim, d'acord. Però no li sembla poc apropiat allunyar-se dels problemes del seu poble en una obra que en parla?

—Jo no m'allunye dels problemes de la meua raça, però sí de recrear-m'hi. No fuig de la passió, però sí evite pintar un quadre tràgic. Tothom coneix el racisme i la xenofòbia, tothom sap que les ungles que trau el poble gitano quan ho fa són fruit del patiment. Però no volia fer política en aquesta obra.

—A què es refereix?

—No volia transmetre opressió. Estic cansat que sempre donen de nosaltres una imatge de drama. El nostre caràcter és positiu, i quan somriem, ho fem amb la glòria a la boca. Aquest és el nostre orgull, i mostrant-lo, també és possible la reivindicació. Molts flamencs em diuen que esperaven punyals en aquest espectacle. Però he escollit un camí distint, no volia ferir ni el gitano ni el paio.

—Per què no ha utilitzat ballarins gitanos?

—Perquè no volia que sobreactuaren, sinó que interpretaren. A un gitano li dius que balle com un gitano, i sempre exagerarà, perquè ho ha mamat des de xiquet. Jo no volia això, sinó una coreografia més disciplinada. Per això portava els ballarins païos a veure com caminen, com es mouen, com es toquen el coll de la camisa els gitanos. Però els músics són gitanos, eh? Purs.

—A diferència de vostè.

—Sí jo sóc una barreja. I això és molt complicat, perquè formes part de dos mons. En l'univers artístic, aquesta divisió de les entranyes porta molts problemes.

—Sí? Jo pensava que en el marc de l'art, ser mestís podria ser molt enriquidor.

—No dic que no ho siga, però comporta conflicte. Perquè els flamencs et veuen com un adúlterat, i els ballarins païos no entenen la marca artística que duu implícita les teues arrels. De vegades, et sents amb l'ànima partida en dos. Però és cert que, després de tot, he aconseguit que els gitanos em consideren seu. I els païos, també.

—Sí. Ara, els païos veneren els artistes gitanos.

—És l'hòstia! Tants anys passant de nosaltres, i avui els gitanos som els referents dels païos. Els dissenyadors volen que portem la seua roba, i hi ha una excitació per acostar-se a nosaltres.

—Però només als artistes. A Ketama, Joaquín Cortés i a altres com vostè. El gitano que va a vendre al mercat, viu en un món tan apartat com sempre.

—És cert. Però per als problemes dels gitanos, jo em fixe en un poble que té trets similars, però que ha evolucionat de manera distinta: el jueu. El poble d'Israel és poderós, i això genera respecte. El nostre no, i és manipulable. Crec que cal convèncer els tios (els gita-

nos vells, els més dignes de consideració) que no han de traure els seus nêts del col·legi, que els joves han d'anar a la universitat. Els artistes som un reclam, però la base de la consistència d'un col·lectiu són els polítics, jutges o periodistes. Hem d'aprendre el que saben els païos per estar en igualtat de condicions.

—En aquest sentit, les dones gitanes encara estan més fora de joc.

—Sí. Elles sobretot han d'aprofitar les oportunitats de coneixement de l'entorn sense perdre les essències. Evidentment, això pot resultar difícil d'entendre. Per exemple, quan jo faig gira, no m'agrada la idea que la meua dona isca sense mi. Clar, els meus amics païos diuen, "mira que ets bèstia!", i és perquè no entenen el paper de la dona en la nostra cultura. Ella no és una esclava per a l'home, sinó una princesa. La dona ha de conèixer bé el món paio i la seua cultura per refermar-se en el profund significat que comporta ser gitana,

per triar si casar-se o no, per entendre el seu paper i analitzar-lo.

—En l'ambient del ball i del cant, les normes de comportament de la dona gitana estan més relaxades?

—No et penses. En l'escenari ho pot parèixer, però són fidels a les tradicions en la seua vida personal.

—Ja. I quan va començar la seua ascensió popular al món de la dansa? Perquè vostè, va tardar a ser profeta a la seua terra.

—Sí, jo era molt conegut al Canadà, Itàlia i França, vaig ser portada a *Liberation*, però a Espanya no passava res. Tot va canviar quan em varen donar el Premio Nacional de Danza, i la meua coreografia *Torero* va tenir més i més èxit. N'hem fet centenars de representacions.

—No va tenir tanta sort amb Narciso, el muntatge següent a *Torero*.

—No. La música que vaig utilitzar ací va ser el "Bolero de Ravel", i no

vaig saber transmetre la intensitat que volia.

—Potser per això amb *Gitano* ha apostat per uns referents racials i musicals que sí que controla.

—Però a *Gitano* també hi ha innovacions fins i tot en la més estricta forma narrativa. És la primera vegada que faig un espectacle sense intermedi. Això obliga a mantenir un ritme molt especial, molt distint al que havia fet fins ara. Acostume a ser clàssic en el contingut dels espectacles, però procure innovar en el contingut. No m'agrada aflamencar cap música ni escena, sinó agafar el flamenc pur i aportar-li frescor.

—Banyar les arrels en aquesta frescor és un deute que vostè va contraure quan va estudiar a París?

—És una decisió que ha anat formant-se al mateix temps que la meua trajectòria vital. Jo deixo les meues arrels a Sevilla per anar a Madrid a buscar fortuna fa molts anys. La meua família era humil, i jo només me'n vaig emportar 20.000 pessetes. Quan se m'aca-

"Ser mestís és complicat al món de l'art. Els flamencs et veuen com un adúlterat, i els ballarins païos no entenen la marca que duu implícita les teues arrels. De vegades, et sents amb l'ànima partida en dos."

baren, vaig haver de dormir al metro. Vaig passar fam i fred, i em vaig ajuntar amb els hippies d'El Retiro fins que vaig trobar treball en un *tablao*. Després vaig marxar a París, i vaig establir contacte directe amb el ball contemporani més avantguardista. Vaig fer carrera allí, fins que em va cridar Manuela Vargas per tornar a Espanya i entrar a la seua companyia de gitanos purs.

—Per què va tornar?

—Perquè enyorava una part de mi mateix, enyorava les arrels. La primera cosa que em va dir Manuela és que havia de tallar-me els cabells (els portava de punta) i llevar-me les arracades que m'adornaven les orelles.

—Els ballarins de la Vargas degueren al·lucinar amb vostè, clar.

—El que al·lucinava era jo! Venia de la post-modernitat a un món d'indis [riu]. Hi havia una gitana en la companyia que dormia en una cistella de vímet entre número i número. En una escena en què havíem de fer com si menjàrem patatge en l'escenari, els ballarins se'l menjaven de veres, aprofitaven per sopar! Era molt divertit, encara no entenc com no ho vomitaven tot.

—I va aportar vostè al ball flamenc les coses que havia après a França?

—Sí, però no solament en els aspectes estrictament contemporanis. A París vaig establir contacte amb el circ, amb gitanos que feien acrobàcies a cavall. Aquesta relació em va influir, i al flamenc essencial vaig aportar trets propis d'aquesta gent, a més de característiques de ball contemporani. És veritat que alguns puristes *flipen* quan faig moviments així (*mou el cap com una dansarina asiàtica, amb girs acostats a la mímica*), però crec que he aconseguit un estil propi i ètnic, envernissat de referències més plurals.

—I ambigües. Els moviments corporals femenins que vostè incorpora no molesten els flamencs?

—La qüestió de l'efeminament del ballarí en l'escena flamenca és delicada. Jo balle per agradar a tothom. Gais, lesbianes, bisexuals i heterosexuales, i intente

—Com duu la seua dona Malena, amb qui té tres fills, això de conviure amb un ballarí tan desitjat?
 —Home, està aclaparada, i de vegades es cansa. Però sap que això és part del negoci a què em dedique.
 —Es va casar amb ella pels ritus gitanos?
 —No, però abans de mi no havia estat mai amb cap altre home. Ella és només meua.

—I les xifres ofertades eren altes?

—Amb molts zeros. Evidentment, no he acceptat.

—És a dir, que allò del comte Lecquio i Mar Flores és la punta d'un iceberg habitual. I per què abans el flamenc era patrimoni de païos que passaven per gitanos, i ara no?

—Ah! T'ho diré: durant el franquisme, el paio estava molt més per damunt del gitano socialment que avui. Però el règim volia veure en escena allò que s'identificava com a típic espanyol, és a dir, el flamenc. I així, es donaven casos com el d'Antonio Gades, que ballava com a gitano però era paio. I això complaïa el règim. En canvi, en una Europa amb menys prejudicis, exigien gitanos vertaders, i allí ell quedava com a gitano de raça sense ser-ho, sense saber ningú que no ho era. Però això s'ha acabat. Ara, el que veus a l'escenari, és el que hi ha. Ni més, ni menys.

mantenir un equilibri complet en els càlculs de la meua expressió. Als exacerbament puristes, això els molesta. Però és cosa seua.

—La gran fama ha aconseguit trastornar-lo?

—Ha canviat aspectes de la meua vida, però res d'essencial. Tinc els mateixos amics de sempre, i ells em fixen els peus en la terra. Juli César tenia un acompanyant que li repetia constantment: "ets humà, ets humà." A mi, la meua mànager, sempre em recorda: "ets horrible, et falta molt, has de fer-ho millor."

—I la premsa del cor? L'ha perseguit?

—Quan arribes a un determinat nivell de popularitat, passes a formar part de l'agenda d'aquestes publicacions. Jo he rebut propostes absolutament increïbles per a provocar escàndols. M'han proposat núvies, nuvis i tot tipus d'amants amb què relacionar-me, famosos o no. Pots escollir entre parella per follar o de relació més estable, aparèixer en pilotes o ser sorprès in fraganti en situacions incòmodes com eixint d'una sauna gai. Imagina't, tot un menú.

